

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
Карповця Максима Вячеславовича,
кандидата філософських наук,
директора Навчально-наукового інституту
соціально-гуманітарного менеджменту
Національного університету «Острозька академія»
на дисертацію Рябчя Івана Сергійовича на тему
«ПЕРФОРМАТИВНІ ПРАКТИКИ НАУКОВОЇ ОСВІТИ:
ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 03 Гуманітарні науки
за спеціальністю 033 Філософія

Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Подана на розгляд дисертація Івана Сергійовича Рябчя присвячена надзвичайно актуальній, багатовимірній та дискусійній проблематиці, що перебуває на перетині сучасної епістемології, соціальної філософії, антропології та філософії освіти. Актуальність обраної теми зумовлена глибинними кризовими явищами у світовій та вітчизняній освітніх системах, які зіткнулися з вичерпаністю класичної репрезентативної парадигми трансляції знань. Сьогодні ми спостерігаємо тектонічні зсуви у способах виробництва та засвоєння інформації. Традиційна наукова освіта, що формувалася в межах модерного проекту Просвітництва і спиралася на позитивістські ідеали об'єктивності та лінійності, виявляється нездатною відповідати на виклики сучасного світу. За цих умов так званий «перформативний переворот» (performative turn) у соціогуманітарному знанні відкриває нові горизонти для переосмислення освітніх практик. Перехід від концептуалізації освіти як пасивного відображення дійсності до її розуміння як активної, подієвої, тілесно вкоріненої дії (перформансу) є як методологічною педагогічною інновацією, так і її фундаментальним онтологічним зрушенням.

Особливої гостроти та екзистенційного виміру проблематика дослідження набуває в реаліях сучасної України. В умовах повномасштабної війни, руйнування інституційної інфраструктури, вимушеної міграції та явища

«brain drain» класичні форми академічної взаємодії часто стають фізично неможливими або психологічно неідеальними. Відповідно, пошук гнучких, імерсивних, подієвих форматів наукової освіти постає як стратегічне завдання збереження інтелектуального капіталу нації. Дисертаційне дослідження безпосередньо пов'язане з пріоритетними напрямками наукових досліджень кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, що підтверджує його органічну вписаність у ширший контекст сучасних філософсько-освітніх пошуків.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Високий ступінь обґрунтованості результатів дисертації забезпечується коректним, системним та евристично плідним застосуванням комплексу філософських методів. Автор філігранно оперує феноменологічним методом для розкриття тілесно-афективних вимірів освітнього досвіду; герменевтичним методом для глибокої інтерпретації класичних і сучасних філософських текстів, генеалогічним (у ніцшеансько-фукіанському сенсі) для відстеження історичних трансформацій концепту перформативності від архаїчних ритуалів до новітніх практик Science Art. Джерельна база дослідження вражає своєю репрезентативністю: здобувачем опрацьовано значний масив як вітчизняної, так і зарубіжної (переважно франкомовної) літератури. Опертя на праці таких мислителів, як М. Гайдеггер, Ф. Ніцше, Ж. Батай, Ж. Рансьєр, П. Фрейре, Е. Фішер-Ліхте тощо дозволило автору створити міцний теоретичний фундамент, з якого виростають самостійні, логічно несуперечливі та добре аргументовані висновки. Структура роботи є пропорційною, продуманою і такою, що повністю підпорядкована розв'язанню поставлених завдань.

Наукова новизна дослідження та отриманих результатів. Наукова новизна дисертації І.С. Рябчя полягає у створенні цілісної філософської концепції перформативних практик як провідного механізму трансформації наукової освіти в умовах сучасної дискурсивної невизначеності. До найбільш вагомих результатів, що становлять безперечний науковий здобуток дисертанта, слід віднести такі:

1. На концептуальному рівні вперше здійснено комплексний синтез онтологічних, епістемологічних та праксеологічних вимірів перформативності в науковій освіті. Доведено, що перформативний акт долає відчуження між суб'єктом і об'єктом пізнання. Особливу цінність становить те, що авторська візія перформативної взаємодії фактично реактуалізує найкращі традиції філософського діалогу: за допомогою сучасного аналога майевтики викладач не просто транслює факти, а допомагає знайти сенс життя іншому, перетворюючи освітній процес на спільне екзистенційне відкриття.
2. Суттєво поглиблено антропологічний зріз філософії освіти через розвиток концепту *homo performativus* (людини перформативної). Автор аргументує, що сучасний суб'єкт освіти конституює свій життєсвіт не лише через раціональну рефлексію чи гру (*homo ludens*), а передусім через подієву присутність і здатність перетворювати наукову теорію на тілесно прожитий досвід.
3. Отримало подальшого розвитку критичне осмислення класичних освітніх парадигм. Дисертант блискуче деконструює позитивістську («банківську») модель та демонструє обмеженість класичного конструктивізму, обґрунтовуючи необхідність переходу до радикальніших емансипативних та імерсивних практик, що спираються на естетизацію наукового пізнання.
4. Вперше в українському філософсько-освітньому дискурсі детально проаналізовано інтеграцію науки та мистецтва (STEAM-проекти, Science Art, імерсивні виставки, як-от «Melting Memories») як вищу форму перформативної наукової освіти, що забезпечує синергію раціонального та афективного, а також демонструє можливості для залучення широкої аудиторії до неї.
5. У праксеологічному вимірі обґрунтовано антикризовий потенціал перформативної освіти. Доведено, що локальні, децентралізовані та гнучкі перформативні практики (наукові пікніки, pop-up лабораторії) є найбільш адекватною відповіддю на руйнування освітньої екосистеми України внаслідок військової агресії.

Детальний аналіз змісту дисертації. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У **першому розділі** «Теоретико-методологічне обґрунтування дослідження наукової освіти та перформативних практик» автор здійснює віртуозний історико-філософський екскурс. Досліджуючи генеалогію перформативності, здобувач звертається до феномену ритуалу. Використання таких концептів як от трансгресія Ж. Батая дозволяє поглянути на наукову освіту як на сферу, що потребує виходу за межі утилітарності. Розгляд гайдеггерівського *Dasein* та ніцшеанських мотивів дозволяє авторові закласти потужне онтологічне тло, в якому знання має «збуватися» як подія, а не складуватися як мертвий архів.

Другий розділ «Наукова освіта: дискурс сучасності» є центральним з огляду на деконструкцію наявних освітніх парадигм. Автор послідовно та аргументовано критикує позитивістську спадщину (О. Конт, Дж. Ст. Мілль), яка редукує освітній процес до лінійної кумуляції фактів. Спираючись на концепції П. Фрейре та Ж. Рансьєра, дисертант обґрунтовує емансипативний потенціал освіти, в якому подолання ролі «вчителя-експлікатора» є запорукою справжньої суб'єктивізації учня. Здобувач детально розглядає діяльність міжнародних інституцій (зокрема, фундації «Les mains à la pâte»), переконливо ілюструючи, як інтеграція науки і мистецтва руйнує дисциплінарні бар'єри та перетворює пізнання на захопливий перформанс, що ангажує всю людську сенсоріку.

У **третьому розділі** «Перформативна наукова освіта: праксеологічний вимір» теоретичні побудови тестуються на міцність актуальними викликами сучасності. Дослідник аналізує кризу класичних інституцій в умовах глобалізації (зокрема, в контексті досліджень PISA) та робить фокус на українському контексті. Аналіз впливу війни, феномену «human flight and brain drain» слугує тлом, на якому перформативні практики (наукові івенти, хакатони, імерсивні симуляції) постають не як данина моді, а як критично необхідний інструмент збереження стійкості освітньої системи.

Дискусійні положення та зауваження. Незважаючи на високий теоретичний рівень, глибину рефлексії та концептуальну цілісність дисертації, масштабність порушених проблем закономірно відкриває простір для наукової

полеміки. Як офіційний опонент вважаю за необхідне висловити низку зауважень і міркувань:

1. Аналізуючи емансипативний підхід (зокрема концепцію Ж. Рансьєра) та горизонтальну комунікацію у перформативних практиках (підрозділ 2.2), автор слушно акцентує увагу на відмові від авторитарного диктату викладача. Однак у будь-якому інтерактивному, подієвому акті критично важливим залишається те, який об'єктивний шанс, що співрозмовник (здобувач освіти) правильно зрозумів наміри ініціатора перформансу. Перформативний акт часто відзначається метафоричністю та багатозначністю. Відсутність чітких експлікацій може призвести до хибної інтерпретації наукових даних. У роботі варто було б чіткіше прописати запобіжники, які дозволяють уникнути комунікативного розриву та гарантувати, що інтенції викладача-перформера зчитані реципієнтом коректно і не призводять до викривлення наукової істини.

2. Вводячи інноваційний концепт *homo performativus*, дисертант фокусується переважно на його естетичній, тілесній та ігровій природі. Водночас дещо у тіні залишається глибинне етичне ядро цього суб'єкта. У системі координат наукової освіти справжній вчений та філософ нерозривно пов'язаний зі своєю мораллю, своєю особистою відповідальністю за наслідки пізнання. Тож виникає питання, яким чином перформативна модель освіти забезпечує трансляцію цієї специфічної етики науковця, аби наука в її мистецькій обгортці не перетворилася на безвідповідальне естетичне споживання?

3. Дисертант вибудовує потужну критику «банківської» моделі освіти, спираючись переважно на соціогуманітарний та загальнофілософський матеріал. Проте, коли йдеться про *наукову освіту* (зокрема STEM), повна відмова від акумуляції базових знань на користь постійної імпровізації видається передчасною. Певні алгоритми, формули та аксіоми потребують тривалого репродуктивного засвоєння, перш ніж стати матеріалом для креативного перформансу. Здається, що автор дещо перебільшує універсальність перформативного методу, залишаючи відкритим питання його адаптації до вузькоспеціалізованих дисциплін з високим рівнем формалізації.

Варто наголосити, що висловлені зауваження носять виключно дискусійний, полемічний характер. Вони зумовлені складністю та багатогранністю досліджуваного феномену і жодним чином не знижують загальної високої оцінки дисертаційної роботи, а скоріше свідчать про її значний евристичний потенціал. Автор показав глибоке вміння формувати методологію дослідження, критично опрацьовувати наявні концепції, вступати в аргументовану дискусію з провідними світовими мислителями. Крім того, результати даного дисертаційного дослідження достатньою мірою апробовані під час виступів на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, а також повною мірою відображені в наукових публікаціях автора у фахових виданнях.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Рябчия Івана Сергійовича на тему «Перформативні практики наукової освіти: філософський аналіз» є завершеним, самостійним та новаторським науковим дослідженням. У ньому успішно розв'язано важливе наукове завдання – здійснено концептуалізацію перформативної парадигми наукової освіти як механізму подолання дискурсивної та буттєвої невизначеності сучасності. Дослідження має вагоме теоретичне та практичне значення для розвитку філософії освіти в Україні.

Оформлення роботи відповідає всім чинним стандартам. Текст дисертації свідчить про високу академічну культуру здобувача, відсутність ознак плагіату чи фабрикації.

Зміст і форма дисертації цілком відповідають вимогам, передбаченим пунктами 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ України № 341 від 21.03.2022, № 507 від 03.05.2024), а також відповідає вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами, внесеними згідно з відповідними Наказами МОН України).

Усе зазначене вище дає обґрунтовану можливість ствердити, що Рябчий Іван Сергійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 033 Філософія.

Офіційний опонент:

кандидат філософських наук, директор

Навчально-наукового інституту

соціально-гуманітарного менеджменту

Національного університету

«Острозька академія»

Максим КАРПОВЕЦЬ

ПІЛПИС
ПІДТВЕРДЖУЮ
НАЧАЛЬНИК ВІДДІЛУ
КАДРІВ НАУ «ОА»

Карповець М.

Морозов